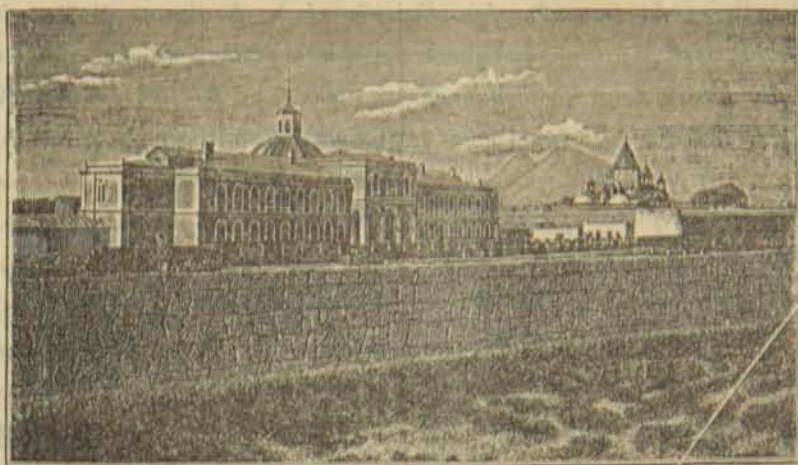

Ա Ր Ա Ր Ա Տ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ՝ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ՝ ՊԱՏՄԱԿԱՆ՝ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ
Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԹԻՒԹ. ԻԷ. ՏԱՐԻ. ՀԱՄԱԲԱՆՆԵՐԱԲԷ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1894 Թ.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵԼԵՑՈՒ

ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԳԸ.

«Ամենայն ինչ՝ որ յեկեղեցի,
ղերկնայնոցն բերէ ցոյց օրինակի»
Յովհան Խմուտասէր:

«Եգ. Կենարարն մեր աշտարակ
ղերկեղեցի, որ հանէ զմեզ ի բար.
ձունս երկնից» Ստեփ. Սիմեոնի:

րիառոս իւր արեամբ փրկ-
կելով իւր հաւատաց-
եալներին՝ հզօր ձեռ-
քով հաստատեց իւր
փրկարանն, որով նո-
քա կարող են ան-
հատ յարաբերու-
թեան մէջ մանեկ Տի-
րոջ հետ և իւրեանց սխալական կեանքն են-

թարկել Նորա սրբարար ներդործութեան: Աս-
տուծոյ զթութեան շողերի տակ այս կեանքն
է, որ բերաւ Քրիստոս մարդկութեան համար
իրիւ մի երկրային արքայութիւն Աստուծոյ,
որ Քրիստոսի շաւղով տանում է դէպի անմա-
հական արքայութիւնը:

Հայոց փրկարանն, որ մատակարարում է Աս-
տուծոյ ողորմութեան շնորհներն, Հայաստան-
եայց Եկեղեցին է, Քրիստոսի միասիրտ և միա-
լեզու հաւատացողների ժողովն, Հայաստան-
եայց Կաթողիկէն, «մայր հոգեւոր երկնաւոր
լուսաւոր»¹ քան թէ երկրաւոր շնչաւոր մարմ-
նաւոր, որ «ճնանի և աստուածս ոմանս և-
ղականս՝ պատկերս մարութս միոյն Աստուծոյ
Քրիստոսի»² Այնտեղ մանեկն փրածնեալ
Հայը մոռանում է առ ժամանակ իւր առօրեայ
հոգսերը, զգում է ինքեան հաւատար իւր շրջ-

1. «Երկին և երկնից երկին զսա հիմնադարեալ պայ-
ծառացոյց՝ հանգիստահաւասար վերնայարկ կամարին եր-
րորդաթիւ թաղանթ խորանի, ուր մին և միայնակն բնա-
կէ և շքի յանձնաբովին անբաւութեան Ս. Երրորդու-
թեան: Ամանայ նարեկացի, Ներքող ի սուրբ Պաթուղ,
Եկեղեցի. Ճոարաղ. 1859. էջ. 295:

2. Ս. Դրեգոր Նարեկացի. Հն. 14:

ջապատողների հետ Աստուծոյ առաջ, յիշում է իւր մեղքերն և ներում իւր մօտ կանգնած ատելուն: Այս Եկեղեցումն ենք համոզուում որ մենք ետական անհատներ չենք: այլ Աստուծոյ համայնքին և սրբոց ժողովին պատկանող անդամներ: ¹ որոնցից իւրաքանչիւրը պէտք է ըստ կարեաց աշխատի այդ համայնքի յառաջագիծութեան համար: սիրէ իւր ընկերին և սիրուի նորանից: Աստուծոյ արքայութիւնն յառաջ տանէ: Աստուծոյ երախտագէտ որդի լինի՝ Սրբա տուած շնորհները սրբութեամբ ընդհանրութեան օգտին զործածելով: Ճշմարիտ հաւատքը մեզ միացնողն է և ճշմարիտ հաւատքը մեր զինքն է՝ համարձակ զործելու և այդ փրկարանը մանկելու:

Այդպիսով մենք միանում ենք թէ իրար և թէ մեր փառաւոր նախնեաց հետ: որոնք հօգեպէս մեզ աղօթակցում են: և մենք զօրացած նոցանով՝ շարունակում ենք մեր երկրացին ճանապարհն: Սրբա որոնց օտի փռին անդամ՝ թօթափելու արժանի չենք: միանում են մեզ հետ հոգեպէս այս սուրբ վայրում: Հաւատն է: որ կազդուրելով մեր հոգութեւնը: միացնում է ամենքիս: և թեւաւորելով՝ տանում է զէպի «Եկեղեցին անդրանկաց»: ² Սոյն հաւատով ենք շնչում և ապրում ի Քրիստոս: և մեր անդամակից սուրբերին ապացոյց ճանաչելով մեր համայնական և աղքային հաւատքի ամբութեան: ընդունում և միանում ենք Քրիստոսի հետ: առանց որի չունինք ոչ մի փրկութիւն և ոչ մի երջանկութիւն: Ահա այդ սրբարանում աստուածութիւն և մարդկութիւն: հոգեւոր և մարմնաւոր աշխարհ: ստանում են պատկաւոր միութիւն և երջանկացնում՝ երկրաբնակներին: «Քանզի Եկեղեցի ոչ ցուցանէ մեզ պատուիրան Աստուծոյ: որ ի քարանց և ի փայտէ իցէ շինեալ: այլ զհաւատովն շինեալ զազդ

մարդկան ի վերայ վիժին հաստատութեան: Ապա ուրեմն ճշմարիտ հաւատն է Եկեղեցի: որ զումարէ և շինէ զմեզ ի մի միարանութիւն զիտութեան Որդւոյն Աստուծոյ»: ¹

Սիայն հաւատքով կարողանում ենք մասնակից լինել Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցու փրկագործութեան: սրբարար ներգործութեան և երջանկութեան: Սա իւր հաւատացողին վերածնում է: փրկում և դաստիարակում՝ Աստուծոյ որդեղիրը զարձնելու համար: ²

Մինչդեռ «Անդրանկաց Եկեղեցին»: կամ Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցու յաղթական անդամները յաղթել են աշխարհս և վայելում են հանդերձեպի անտխեղձ բարիքները: փրկուող հաւատացեալները շարունակ կուռում են կեանքի խոշնգոտների և փորձանքների դէմ: որոնք երնում են մեր առաջ մեր անկատարելութեան և անհմտութեան պատճառով: Սոցա փրկագործող և դաստիարակող օգնողն է Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցու շնորհագործող մարմինը:

Ահա այս շնորհագործող Եկեղեցին է: որ պէտք է պահպանէ իւր սեանդական անարատութիւնն: որպէս զի զօրաւոր լինի և կարողանայ անշեղապէս կատարել իւր առաքելահաստատ գերը: Այս սկզբունքն էական հիմունքն է Եկեղեցու: ուստի և աղօթում է Եկեղեցին շարունակ.

«Ազաւեսցուք զամենակալն Աստուած . . . և վասն միայնոյ: սուրբ: կաթուղիկէ և առաքելական Եկեղեցւոյ»:

Ուրեմն Հայաստանեայց Եկեղեցին: որպէս զի կարողանայ փրկել: սրբել և շնորհագործել: է և պէտք է լինի միշտ՝ մի: սուրբ: կաթուղիկէ և առաքելական:

Սա պէտք է լինի և է մի:

«Մի կոչի Եկեղեցի՝ ոչ տեղեաւ մի: այլ

1. Ս. Մարգարէ:

2. «Զիւնդ օտար եղելոց ի մօրէ՝ կարիցէ լինել ոք ծնող: կամ զայեակ ըստ Պօղոսի . . . : Զի ծնեալքն ընտելեամք սիրեն զծնողսն: և անեալքն զայեակսն: Իսկ առ որս փոխանակ սիրոյ՝ ատելութիւն և օտարութիւն: զինչ յոյս զոյ ծնանելոյ զայնպիսիս վերստին՝ աստուածեղէն բանին յապաշխարութիւն: կամ մտացանելոյ հայրօրէն ուսմամբ և երկիրի ճեառն զնոսս: Էթզմարական. էջ. 5:

1. «Միարանութիւն հաստաց յամենասուրբ երրորդութիւն ի Ս. վարս՝ քաղաց ամբոյ է երկնային գործութեամբն պարսպեալ: քնակութիւն է սիրոյն Աստուծոյ և վերին գօրացն: ժողովի ի նոսա ամենայն սրբութ. յամենա օրհնութիւնս միարանեալ . . . : Յամենա. 114:

2. Երբ. ԺԲ. 23:

միայն հաւատով և յուսով կոչմանն և միայն մօր և միայն որովայնի ծնունդ աւագանին և մի կերակուր՝ որ է անսովորին աստուածային զրոյց և մի մարմին և արին փրկական և մի զուխ և սրակ և զգեստ ունիմք զՔրիստոս ։¹

Այդ միութիւնը պահանջում է Քրիստոս² ըստ որում և Հայաստանեայց Եկեղեցին ճշգրտում է անխախտ պահել իւր միութիւնն ըստ ամենայն մասանց Քրիստոսի հետ որ է Եկեղեցու գուռը հիմն ու կառարը :

Միութիւնը պէտք է լինի թէ դաւանական և բարոյական թէ պաշտամունքի և արարողութեանց էութեան և թէ շնորհարաշխութեան ու կանոնադրութեան օկրոնւնքների և թէ վարչական կարգաւորութեան մէջ : Ըստ այսմ այդ բոլորը պէտք է բնաւ չհակասեն Հայոց Եկեղեցու միատարր վարդապետութեան : այլ և եկեղեցականը պէտք է ջանան Ս. Հոգու շնորհաց հետ համաձայն ընթանալ Հայրապետական շնորհարեր իշխանութեան ներքոյ :

Եկեղեցին իւր բոլոր մասերով Ս. Հոգու ներգործութեան տակ է : ուրեմն և եթէ միութիւնը չպահպանէ որ և իցէ կերպով յանցանք արած կլինի աստուածային ներգործութեան դէմ : Նա իւր ամբողջ ընթացքում պէտք է պահպանէ իւր առաքելական—Հայրապետական աւանդականութիւնն որովհետ զի գրեթէ չլինի իւր էութեան Ուստի և Պօղոս առաքելը մինչև անգամ աղերսատեքով է ասում « Եղաչեմ զձեզ կորուսք անուամբն Տեսուն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի զի գնոյն բան ունիցիք ամենեքեան և մի իցեն ի ձեզ հերձուածք »³ : Ուստի և նշովքով արգելում է քարոզածից գուրս բան լսել « այլ թէ մէք կամ հրեշտակ յերկնից աւետարանեցէ ձեզ աւելի քան զոր աւետարանեցաքն ձեզ նշովեալ լիցի . . . » : Եթէ որ աւետարանեցէ ձեզ աւելի քան զոր աւելին նշովեալ լիցի :⁴ Նա

հրամայում է բացի ի բաց մերժել հերձուածողներին և խորշել նոցանից որովհետև նորա զայլակողութիւնն են և պառակալէ են Քրիստոսի ճշմարիտ հօտին¹ : Յովհաննէս առաքելաւոր մինչև անգամ հրամայում է չհրապարակ նոցա և ոչ ջոյն չտալ նոցա² որոնց նկատմամբ և վերջնական պատու իրանն է : « Ապա եթէ և Եկեղեցւոյն ոչ լուիցէ կղիցի քեզ իբրեւ զհեթանոսն և զմարտաւորս³ :

Աւետարանական այս պատուիրաններին հետեւելով աշխատում է Հայոց Եկեղեցին սնրա միութիւն պահել իւր ամենայն ամբողջութեամբ Քրիստոսի հետ վասն զի միութիւնն է կառարելութեան նշան⁴ որով և խորշում է իւր միութեան դէմ գրեթէ նոցից : Որովհետև ճշմարտութեան երկրպագուն չի կարող համբերատարութեամբ չհեռանալ իւր հաւատքն ու սուրբ զգացմունքները վիրաւորողից և արհամարհողից :

Եւ ահա ինչպէս որ առաքելական զահակն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ բազմիցս հրամայում է իւր որդոց զոյշ լինել և շէկուել իւր քարոզածից « ոչ յաջ և ոչ յահակ »⁵ նորա արժանաւոր յաջորդներն ևս այդ կառարելով են պարծենում իւրեանց հաւատարմ և հնադանդ հօտի հետ : Այսպէս օրինակի կօմիտաս Կաթողիկոսն գրում է⁶ : Պարտից զբան գումարուած ժողովում . . . Շինեալ են և հաւատացեալ ինձ հօտս ի վերայ հիման առաքելոց և մարգարիցի և Ս. Գրիգորի կենդանի մարախրոսին Քրիստոսի և որք ըստ նմանէ Ս. Հարքն որով և մեք ոչ խոտորեացուք քան զասացեալ հաւատոս զսուրբ և զաստուածաշունչ հարցն՝ ոչ յաջ և ոչ յահակ . . . :

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը միութիւն քարոզելով մի և նոյն ժամանակ մասնացոյց է աւելում և զորա օգտակարութեան « Ամենայն

1. Ս. Գրիգոր Տաթևացի, զիջք Հարցմանց, Էջ. 533 :

2. Յովհ. Ժ. 16, ԺԷ, 11 :

3. Ա. Կորնթ. Ա. 10 : Եփես. Գ. 4-6 :

4. Գաղ. Ա. 8 :

1. Տիտ. Գ. 10, Հռ. ԺԶ, 17 : Բ. Կորնթ. Զ, 14 :

2. Բ. Եովհ. 10 :

3. Մատթ. ԺԶ, 17 : Տիտ. Գ. 10 : Դիքք, Հարցմանց, 540 :

4. Յովհ. ԺԷ, 11 :

5. Թուղթ Ի Պարս. Գրչագիր, 58, 100 :

որ քակի ի միաբանութենէ հաւատոցն և ս. վարդուցն ոչ միայն հրաժեշտ լինի յերանու-
թենէ անտի: այլև ի պատիժ մասնի: որպէս
անդամ ի մարմնոյ հատեալ անպիտան լինի
և կամ ուտ ի ծառոյ կորեալ ի հուր: 1 Ուս-
տի և հրամայում է. «խղել զգոնդակացն զե-
կամուտան: և վառել զէնս հակառակ չարին»
և ի վայր կործանել զհակառակս արդարու-
թեան: 2

Հաւատքը շատ շեշտեցինք: իսկ թէ ի՞նչ է
հաւատքն: այդ ևս մեզ ուսուցանում է Ս. Մ.
Շնորհային:

«Հաւատոցն անուն մի է: բայց կրկին ունի
զօրութիւն: Առաջին՝ դաւանութեան հաւա-
տըն: որ է խոստովանութիւն ի Ս. Երրորդու-
թիւնն՝ զոր ընկալաւ իւրաքանչիւր ոք յաւա-
զանէն: Երկրորդ՝ հաւատ այն է: որ զբանս
զոր Հոգին Սուրբ խօսեցեալ է բերանով մար-
դարեկցն և առաքելոցն: և Եկեղեցւոյ վարդա-
պետօք: զորս ի զիրս սուրբս զրեցին՝ Համա-
րի առասպելս և սուտս: այլ հաւատայ թէ
ճշմարիտ են և ուղիղ: այնպէս՝ որպէս թէ
աշոք իւրովք տեսանէ զամենայն զեղեալան: և
զլինելոցն: և զոր էնն: Արդ՝ որ այսո-
ցիկ ի բոլոր սրտէ հաւատայ: նա է՝ որ ունի
հաւատ կենդանի: Ար և ոչ երբեք յանգգնի
կամ խորհել չարութիւն ի սրտի: կամ խօ-
սել անիրաւութիւն բերանով: կամ զործել
զմեղս անձամբ իւրով: Իսկ որ բանիւ
միայն ունի զառ ի յԱստուծոյ խոստովանու-
թիւնն: այլ ոչ զործով: այնպիսոյն հաւատն
ատի մեռեալ: 3

Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ միութիւնից բըղ-
խում է և նորա սրբութիւնը: Մտ սուրբ
պէտք է լինի և է:

Սուրբ է կոչուում վասն զի նորա պիւստն և

1. Յամախ. էջ. 114:

2. Տես. եւ Ամանիստ Նարեկացի. անդ. էջ. 405: Դու իմ
հերձուածողաց եւ խոտորեցրց յոփածմ՝ Յամապարհէն ան-
ընդդիմակաց նոցա զէն: եւ անոյնան խորտակիչ: եւ հա-
ւածիչ յանդառնալի կորուստ իւրեանց չարութեանց եւ ամ-
բարշտութեանց: Դու քնդելոցն օքտող եւ ի ննդապատիւր
կարդախմբացն ժողովարան: 4

3. Անգհ. էջ. 19:

Հիմքն Քրիստոս՝ սուրբ է. սուրբ հաւատով
միանում ենք նորա հետ: Ս. միջոցներով և Ս.
Ճանապարհով զիմում ենք զէպի Ս. նպատակ:
Ուրեմն թէ սուրբ է և թէ սրբող: և այդպէս
պէտք է լինէր: ապա թէ ոչ՝ կխախտուէր նո-
րա միութիւնը: Այլ թէ նորա վարդապետու-
թեան մէջ լինի մինչև անգամ մի խոտոր տե-
սութիւն: այդով կխախտուի թէ միութիւնն
և թէ սրբութիւնը: Այսպիսով սուրբ է հիմ-
քն ու զլուծող: սուրբ են և նորա վարդա-
պետութիւնն ու խորհուրդները: սուրբ է և
կոչումն: ուստի և նա ինքը սուրբ է կատարե-
լապէս:

Այս պարզ յայտնուած է Պօղոս առաքեա-
լի խօսքերի մէջ. «Քրիստոս սիրեաց զեկե-
ղեցի և զանձն իւր մասնեաց վասն նորա: զի
զնա սրբեցէ սրբութեամբ աւազանին բանիւ:
զի կացուցէ ինքն իւր յանդիման փառաւոր
զեկեղեցի: զի մի՛ ունիցի ինչ արատ կամ աղ-
տեղութիւն կամ այլ ինչ յայսպիսեաց: այլ
զի իցէ սուրբ և անարատ: 1

Վասնորոյ և Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցին
պահանջում է՝ սուրբ զգացմունքներով և եր-
կիւղածութեամբ մօտենալ զէպի ինքն: որով-
հեա երանգ չկայ հաւատ և սուրբ զգաց-
մունք: այնտեղ ամենաբարձր սրբութիւնն ան-
գամ խաղալիք կդառնայ: Իսկ Քրիստոս սկզբ-
բում իւր աշակերտաց հրամայեց. «Մի՛ տայք
զսրբութիւն շանց: և մի՛ արկանէք զմարդարիտս
ձեր առաջի խոզաց: զի մի՛ առ ոտն կոխեցնեն
զնոսս: և զարձեալ երգիծուցանիցեն զձեզ: 2
Սորանով արդէն միջոց տուաւ ազատելու
Եկեղեցւոյ սրբութիւնն և հեռու պահելու
հաւատացեալոց զանազան զայլմակղութիւն-
ներից:

Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հիմնադրութիւնն
իսկ սրբութեամբ է զբուել: Ըստ որում և
աստուածային ձայնի յայտարարն այդ էր:

«Կաթուղիկէ Եկեղեցւոյն շնորհք Հոգւոյն
ի մէջ վիպելոցն և ի մէջ Քահանայութեան

1. Եփ. Ե. 25—27. Ա. 4: Ա. Պետ. 15:

2. Մատթ. Է. 6: Տես. եւ Յովհ. Թ. 27:

բղիկելոց է աղբիւր մկրտութեան լուսնալ զաղտ ողւոյն մարմնովք հանդերձ: 1

Այսպիսով «այս զշնոց պաշտելի անշնա- կան Նկեղեցի տայ կեանս և մահու իշխէ: ...» 1
Սա «ոչ ինքնակիր մեղօք զաղբանայ» եթէ ոչ ի մարդոց չարաց և կամ յանհաւատից կոխի- ցի: 2 Եւ այդ պատճառով «ի մերոց գործոց խրթնանայ» ուստի և «գորս ըստ պատկերի Աստուծոյ եղեն» կանոնաւ խտրէ: 3 որպէս զի օրըստօրէ նոցա ևս կրթէ և բնդունելով՝ սրբէ:

Հայաստանեայց Ս. Նկեղեցին կաթուղիկէ— ընդհանրական է:

Այդ ընդհանրականութիւնը ծագում է նո- րա միութիւնից և սրբութիւնից: Քանի որ նա միացած է և սուրբ է Աստուծոյ հետ և ամբողջ աշխարհը պէտք է անպատճառ առ նա ձգտի: պարզ է ուրեմն որ ձգտելու ծանա- պարհն ու սրբարանը նոյնպէս ընդհանրու- թեան համար է և ընդհանրութեան պէտք է վաղ թէ ուշ աւետարանէ և պարսկէ իւր մէջ: Ըստ այսմ՝ Քրիստոսի հրամանն է՝ քա- րոզել Աւետարանն ամենայն արարածոց: 5 և այդ կարող է անել Հայաստանեայց Նկեղեցին, քանի որ մի է և սուրբ: Ուսուցանելի դաս- տիարակելի փրկել մարդկութիւնը իրագործել աստուածային Ս. կամքը մարդկանց մէջ—այս է Հայոց Նկեղեցու կոչումը: Ուստի և նա ի- րաւամբ կրկնում է միշտ Քրիստոսի խօսքերն. «Ամէն ասեմ ձեզ, մինչև անցցեն երկինք և երկիր, յովս մի որ նշանախեց մի է, ոչ անց- ցէ յօրինացն և ի մարգարէից, մինչև ամե- նայն եղիցի:» 4

Հայաստանեայց Նկեղեցու միութեան սրբ- րութեան յաւիտենականութեան և ընդհան- րականութեան երաշխաւորողը նորա առաքե- լականութիւնն է:

Հայաստանեայց Նկեղեցին առաքելական է: Սա Ս. Թատղես և Ս. Բարդուղիմէոսի աւան- զական յաջորդութեամբ է հաստատուել և Ս. Գ. Լուսաւորչի Հայրապետութեամբ ստա- ցել իւր հիմնական կազմակերպութիւնը: Ս. Հոգու գործունէութիւնն և Սորա շնորհաց պարզեւատրութիւնն ապահովուած է նորա մէջ աւանդական առաքելական ձեռնադրու- թեամբ: Սա հաստատուն է, վասն զի շինուած է «ի վերայ հիման առաքելոց և մարգարէից:» 1 Սա գործունեայ է, կենդանի և կենդանարար, վասն զի անշարժիկ է նորա առաքելական Հայրապետների աթոռն:

Ըստ որում և «Միածինն Աստուծոյ Հոգ- ւովն Սրբով զսա հանգերձէ, ոչ յարաշարժ հանապաղափօս, այլ մշտակառոյց հիմամբ ան- սասանելեաւ զսա հաստատէ:» 2 Հետեւաբար և «կարգք Նկեղեցւոյ հաստատուն և անշարժ եղիցին:» ասում է Ս. Սահակ ինչպէս որ Ս. Հոգին իւր յարաշարժ ներգործութեամբ զար- զարում է:

«Կարգք որ ի սմա՝ ոչ առժամազիւտք են, այլ յաւիտենականք, և տեսանելիքս այս իմա- նալիք՝ ոչ մարդկային իմացուածք, այլ աստ- ուածային Հոգւոյն յայանութիւնք:» շեշտում է և Յովհան Իմաստասէրը: 5

Ս. Հոգու յարակց գործունէութիւնն և Ն- կեղեցու կարգ և օրէնքների և վարդապետու- թեան անփոփոխութիւնն առհաւատչեայ են, որ յաւիտենական ճշմարտութեամբ կառաջնորդէ մեզ Հայոց Նկեղեցին, կփրկագործէ և կտանէ դէպի աստուածային արքայութիւն, ամենևին չհեղուելով ուղիղ ծանապարհից, փրբե տեղի և պատճառ փրկութեան և ամենայն տէրունա- կան ի մեզ ներգործութեան գործարան: 4

«Իսկ եթէ դք ձեռն չարութեան ի վերինն արքայութիւն յանդդնաբար համբառնայցէ, և զիւս ինչ մարմնաւոր և կամ հնարք մարդ- կային և կամ արուեստ երկրակենցաղ զսահ-

1. Տե՛ս Ս. Լուսաւորչի Աղաթ. էջ. 437. Հազար Փար- ակեցի յիշում է այդ. էջ. 78. 87:

2. Ս. Գ. Նարեկացի. Բան. 25: Տես ևս Ան. Նարեկ. անդ. էջ. 330 ... «զսա ի ցրուեալն ի աստմայական հրապարմանն առ ժամայն միախառն յորդորմամ ի բոլր հաւաքելով զաւթի՝ միահատ ընտրեալ և ազատեալ միա- սիրտ և միախոյն և հաւատարիմ կացուցանես երկնաւոր հովուապետին և փրկչին արեգեանց Յիսուս:»

3. Մատթ. ԻԸ, 19: Մարկ. ԺԶ, 13: Յովհ. Ժ, 16:

4. Մատթ. Եւ. 18:

1. Եփ. Բ. 20: Աղաթ. 25:

2. Ս. Գ. Նարեկ. անդ:

3. Մատենագր. էջ. 13:

4. Գրեգոր Մաղիստրոս. Թուղթ:

մանեալ աւանդութիւնս առ ձեռակերտս Եկեղեցի վարկանիցիս և ոչ պարզեա առաւել կենաց և անկալութիւն աստուածային և Հոգւոյն Սրբոյ յայանեալ լուսանորոգ նախադրութիւն . . . և կամաց Վրարողին խնկաւորեալ խորհրդարանս և առաքելոյ ձեռինն աջոյ բարեհանձար հիմնարկութիւնս միանգամայն առեւ՝ դուռն երկնից և քաղաք Աստուծոյ կենդանոյս և մայր կենդանեաց ազատ ի պարտեաց և ճշդրիտ տեսակ կերպի երեւակիս բանականիս իմանալին՝ խորհուրդ Հոգւոյս և շօշափելին պատկեր մարմնոյս . . . զայնպիսի ոչ խոստովանողան մերժէ յերեսաց իւրոց Հայրն ամենակալ ի ձեռն Բանին իւրոյ էակցիս բարձեալ ի նմանէ և զաւանդ շնորհի Հոգւոյն փառակցի. փակեացէ զդուռն կենացս այս առաքաաթի յանդիման նորին ։

(Հարունակելէ)

Լ. ՏԵՐ-ՄԻՔԵԼԵԱՆՆ՝

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԶԳՋԱՅՈՂ ԱՌԱՋԱԿԸ

Մի ոմն ի կախեւոց շարագործացն հայհոյէր զնա եւ ասէր. ո՛չ դու ես քրիստոնէ փրկեալ զանձն քո եւ զմեզ. Գառասխանի ետ բնկերն սաստեղով նմա եւ ասէ. չեքնշէիս դու յԱստուծոյ՝ զի ի նմին պատմի կաս. եւ մեք յիրաւի գիտեմք որոց գործեացն ամբարն գնատուցումս. եւ սա սպիրիտս ինչ ոչ գործեաց. եւ ասէ ցժխտուս. յիշեալ զիս, Տէր, յորժամ զայցես արքայութեամբ քով. եւ ասէ ցնա Յիսուս, ամէն ամէն ասեմ քեզ. այսօր քնդիս իցես ի զոսիտին. Դո կ. Խ. 39—43) :

զբարձր կրկին հաաաւ այն մեծ օրնս երբ բնդհանրական եկեղեցին ամբողջ աշխարհումս երկրպագում է խաչեցեալ Արդւոյն Աստուծոյ. Այս խաչն որ պէտք է Յիսուսի Քրիստոսի գործն ոչնչացներ

Նրան ամօթով ծածկելով. այս խաչն որ այս օր էր ինչպէս Պօղոս առաքելոյ օրերումս ամանց համար զայժմակութիւն է և անմատութիւն. այս խաչն որին աւելի ուժղին շարժում են քրիստոնէից յանցանքները քան նոցա թշնամիների յարձակումները. այս խաչը դեռ կանգնած է և ամեն օր բարձրանում է նորանոր երկիրներում որոնք ենթարկուում են Յիսուս Քրիստոսին. Նա դեռ կանգնած է, որ աւետէ աշխարհին սէր և Աստուծոյ սրբութիւնն և քարոզէ մեղաւորներին թողութիւն և ողորմութիւն. Նա դեռ կանգնած է և չը նայելով խաբուսիկ արտաքին երեւոյթին՝ երբէք զույցէ իրան չէր ենթարկած այնքան զղջացող սրտեր և այնպէս խորը թափանցած չէր քրիստոնէից հաւատան ինչպէս ներկայումս :

Եւ մենք, նրան շրջապատողներս որպիսի՞ զղացմամբ նայում ենք նրան. յիշում ենք արդեօք, որ զո՛հը զո՛հ է պահանջում և որ մեր մեղաւոր բնութիւնը պէտք է խաչուի Քրիստոսի հետ. Ո՛հ, քանի քանի քրիստոնէաբան այսօր որսնում ենք միայն մի տեսարան որ ապշեցնէր նոցա երեւակայութիւնն. առանց նոցա սրտերը շարժելու. Յիսուսի քրիստոսի շարժարանաց դորժած տպաւորութեանց մէջ կայ չղիաւեմ որպիսի մի զազանիք քաղցրութեան որ զրաւիչ է և մեղմիչ. Մարդս վրդոված է, բայց այդ զղացմունքը զղջումն չէ. այդ արտասուքները հեռեանք չեն խոնարհութեան. Հողիք, որոնք աւելի աշխարհային են, շատ ընդունակ են հոգւոյ այդպիսի ալեկոծութեանց. Այդ լուսեական արտասուքով լի աշքերը պակաս չեն վառուել և՛ այն ամենի համար, որ շոշոյում է նոցա յանցաւոր սովորութիւնքը, այդ շրթունքների վերայ որոնք յաւարարում են Պրկչի սէրը, տեղ կղանէ և ամեն թեթեւամիտ խօսք, այդ սրտերը պակաս անձնատուր չեն և՛ ունայնութեան. Եւ ո՞վ զիտէ, ո՛հ Աստուած, արդեօք հէնց այսանդ հէնց այս ժամին երբ մենք խորհրդածել ենք կամենում Քրիստոսի շարժարանաց վերայ առաջին տեղն աշխարհիս ունայնութիւնը չէ՞ բռնում. Ո՞վ զիտէ, արդեօք այդ ունայնու-